

งานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ
ประกอบสร้างความรู้เรื่องอยุธยาตอนปลาย

โดย

สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

และ

คณะกรรมการพิจารณาและเรียบเรียงประวัติศาสตร์ไทยสมัยอยุธยา

พฤษภาคม ๒๕๕๕

งานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ

ประกอบสร้างความรู้เรื่องอยุธยาตอนปลาย

คณะทำงาน

สังกัด

ท่านผู้หญิง วรณยูพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา	ที่ปรึกษา คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์อยุธยา
รองศาสตราจารย์ ดร.สุเนตร ชุตินธรานนท์	สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีระ นุชเปี่ยม	หลักสูตรเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.วรพร ภู่งศ์พันธ์	คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
นางสาว วีรวัลย์ งามสันติกุล	พิพิธภัณฑ์พระปกเกล้า สถาบันพระปกเกล้า
อาจารย์ ดร.ภาวรรณ เรืองศิลป์	คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
นาง พิมพ์ประไพ พิศาลบุตร ชุน	นักวิชาการอิสระ
รองศาสตราจารย์ ดร.ธีรวัต ณ ป้อมเพชร	นักวิชาการอิสระ
นาย เศรษฐพงษ์ จงสงวน	นักวิชาการอิสระ
นาย ไพรินทร์ แก่นแก้ว	นักวิชาการอิสระ
นางสาว บุหลง ศรีกนก	นักวิชาการอิสระ
นาวาอากาศโทหญิง สุมาลี วีระวงศ์	นักวิชาการอิสระ
อาจารย์ ดร.จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์	คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
นางสาว วิกัลย์ พงศ์พนิตานนท์	คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล
นาง อรุโณทัย สุกเลิศมงคลชัย	สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

คำนำ

อยุธยาตอนปลายเป็นช่วงสมัยในประวัติศาสตร์ไทยที่ได้รับความสนใจจากนักประวัติศาสตร์มากที่สุดช่วงสมัยหนึ่ง นอกจากช่วงสมัยนี้จะมีประเด็นให้ถกเถียงอย่างมาก เพราะถูกมองตั้งแต่ประมาณรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมาว่า เป็น “ยุคเสื่อม” ของอยุธยา (จึงมีประเด็นในเรื่องความเสื่อมในด้านต่างๆ และประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นหัวข้อในการถกเถียงและศึกษาค้นคว้าอยู่มาก) แล้ว ยังมีหลักฐานข้อมูลโดยเฉพาะที่เป็นบันทึกของชาวตะวันตกให้นักประวัติศาสตร์ได้ศึกษาค้นคว้าได้อย่างกว้างขวางด้วย

อย่างไรก็ดี การศึกษาค้นคว้าเรื่องราวของอยุธยาตอนปลาย (และประวัติศาสตร์อยุธยาโดยรวม) มักจะมุ่งไปที่ประเด็นเฉพาะต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ศิลปวัฒนธรรม และการต่างประเทศ แน่นนอนคงจะไม่มีนักประวัติศาสตร์คนใดคนหนึ่งที่เกี่ยวข้องทุกๆ ด้านเหล่านี้ การศึกษาค้นคว้าจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะเป็นการมองเฉพาะด้าน และนอกจากนั้นก็มักจะยังเป็นการศึกษาเรื่องเฉพาะของช่วงสมัยนั้นๆ เป็นสำคัญ แต่ข้อจำกัดของการมองเฉพาะด้านในลักษณะนี้ก็คือ จะไม่ได้ภาพรวมในมิติต่างๆ ของอยุธยาไม่ว่าจะเป็นในช่วงตอนใดช่วงตอนหนึ่งก็ตาม ภาพความเข้าใจของอยุธยาจึงมักเป็นผลมาจากการมองเฉพาะด้านเช่นนั้น เช่น ภาพของความเสื่อมก็มักจะมาจากการมองในประเด็นด้านการเมือง โดยเรื่องราวที่ได้รับความสนใจมากที่สุดก็คือ ความขัดแย้งและการแย่งชิงอำนาจ ที่ก่อให้เกิดความสูญเสียด้านกำลังคนอย่างมหาศาล ในขณะที่ในด้านอื่นๆ เช่น เศรษฐกิจและการค้า ศิลปวัฒนธรรมและศาสนา ที่แม้จะได้รับความกระทบจากสถานการณ์ทางการเมืองอยู่บ้าง แต่ก็ยังไม่อาจจะถือได้ว่าจะต้อง “เสื่อม” ตามไปด้วย

โครงการวิจัยเรื่อง “ประกอบสร้างความรู้เรื่องอยุธยาตอนปลาย” จึงเป็นความพยายามที่จะมองภาพของอยุธยาในมิติต่างๆ เพื่อให้เห็น “ภาพรวม” ที่ครอบคลุมกว้างขวางที่สุดเท่าที่จะทำได้สำหรับการวิจัยโดยใช้เวลาเพียง ๑ ปี คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผลงานวิจัยจากโครงการนี้ จะทำให้สามารถเห็นภาพของอยุธยาตอนปลายที่เป็น “ภาพรวม” จากการ “ประกอบสร้าง” เรื่องราวในมิติต่างๆ เข้าด้วยกัน และเข้าใจเรื่องราวของยุคสมัยนี้ว่า มิได้เป็นยุคสมัยแห่งความขัดแย้งและแย่งชิงอำนาจกันเป็นสำคัญเท่านั้น ไม่ว่าเราจะยังถือว่า ช่วงสมัยนี้เป็นช่วงสมัยแห่งความเสื่อมหรือไม่ก็ตาม

คณะผู้วิจัย